

Η ηλικία και η μουσική εκπαίδευση ως παράγοντες διαμόρφωσης των μουσικών προτιμήσεων Ελλήνων μαθητών

Ξανθούλα Παπαπαναγιώτου

Στην παρούσα εργασία γίνεται αναφορά σε δύο έρευνες που έγιναν στον ελληνικό χώρο και είχαν ως στόχο τη μελέτη των μουσικών προτιμήσεων ελλήνων μαθητών και τη διερεύνηση της σχέσης τους με την ηλικία και τη μουσική εκπαίδευση. Στην πρώτη έρευνα συμμετείχαν 1061 μαθητές και σπουδαστές επιλεγμένοι τυχαία από τις ηλικιακές ομάδες 6-7, 12-13 και 18-19 ετών. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια και πήραν μέρος σε δοκιμασίες ακρόασης κατά τη διάρκεια των οποίων κατέταξαν σε κλίμακες προτίμησης τύπου Likert αποσπάσματα από οκτώ διαφορετικά είδη μουσικής. Η δεύτερη έρευνα είχε ως στόχο την περαιτέρω διερεύνηση της σχέσης των μουσικών προτιμήσεων με τη μουσική εκπαίδευση. Στην έρευνα συμμετείχαν 120 μαθητές ισάριθμα καταναμημένοι σε τρεις ομάδες: πέμπτης τάξης Δημοτικού Σχολείου, τρίτης Γυμνασίου και τρίτης τάξης Μουσικού Σχολείου. Οι συμμετέχοντες κατέταξαν σε κλίμακες τύπου Likert τις λεκτικές αναφορές «ελληνική και ξένη ποπ», «κλασική» και «παραδοσιακή» μουσική. Και στις δύο έρευνες, η στατιστική ανάλυση των δεδομένων έδειξε ότι οι προτιμήσεις για τα μουσικά είδη κυμαίνονται σημαντικά σε σχέση με την ηλικία και σχετίζονται με τη μουσική παιδεία. Συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι τα παιδιά ανταποκρίνονται περισσότερο θετικά σε όλα τα είδη μουσικής σε σχέση με τους μεγαλύτερους συμμετέχοντες. Οι έφηβοι δείχνουν ισχυρή προτίμηση προς τα είδη μουσικής που απευθύνονται σε νεανικό κοινό, ενώ οι νεαροί ενήλικες ανταποκρίνονται θετικά σε περισσότερα είδη μουσικής απ' ό,τι οι έφηβοι, αλλά σε λιγότερα απ' ό,τι τα παιδιά. Η εκπαίδευση σε κάποιο μουσικό όργανο της «κλασικής» και της «ελληνικής παραδοσιακής» μουσικής παράδοσης βρέθηκε να επηρεάζει θετικά την προτίμηση και για τα δύο είδη. Η εργασία ολοκληρώνεται με προτάσεις για τη σχολική μουσική εκπαίδευση. Μεταξύ άλλων, προτείνεται ο εμπλουτισμός του περιεχομένου του μαθήματος της Μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και με δραστηριότητες μουσικής πράξης, αλλά και με ποικιλία μουσικών ειδών στα οποία θα αναφέρεται η μουσική πράξη.

Λέξεις-κλειδιά: μουσικές προτιμήσεις, μουσική εκπαίδευση, κοινωνικοποίηση

1. Εισαγωγή: Το ευρύ πεδίο των μουσικών προτιμήσεων

Οι μουσικές προτιμήσεις έχουν τραβήξει το ενδιαφέρον των θεωρητικών και των ερευνητών στους χώρους της αισθητικής, της κοινωνιολογίας, της ψυχολογίας και της μουσικής από τα μέσα, περίπου, του 20ού αιώνα. Τα συμπεράσματα της πλούσιας ερευνητικής δραστηριότητας σ' αυτόν τον τομέα δείχνουν πως οι μουσικές προτιμήσεις των ακροατών αποτελούν ένα από τα πιο πολυδιάστατα φαινόμενα στον ευρύτερο χώρο της σχέσης των ανθρώπων με τη

μουσική. Με άλλα λόγια, η διαμόρφωση των μουσικών προτιμήσεων είναι αποτέλεσμα επίδρασης στους ακροατές ενός μεγάλου αριθμού παραμέτρων. Τις παραμέτρους αυτές ο LeBlanc (1987) τις κατατάσσει σε τρεις μεγάλες κατηγορίες, τις οποίες αποκαλεί «πηγές διακύμανσης των μουσικών προτιμήσεων» των ακροατών¹. Οι κατηγορίες αυτές είναι: α) Η μουσική και τα χαρακτηριστικά της, όπως: τα φυσικά χαρακτηριστικά του ερεθίσματος, η ποιότητα εκτέλεσης, η απλότητα ή πολυπλοκότητα του ερεθίσματος, το ή τα «νοήματα» στα οποία παραπέμπει, β) το περιβάλλον στο οποίο βρίσκεται, ζει και ωριμάζει ο ακροατής, δηλαδή: οικογένεια, ομάδα συνομηλίκων, εκπαιδευτικοί, συνθήκες ακρόασης και γ) ο ακροατής και τα προσωπικά χαρακτηριστικά του, όπως: φυσική ικανότητα ακοής, προσοχή κατά την ακρόαση, συναισθηματική κατάσταση κατά την ακρόαση, γενικότερες μουσικές ικανότητες, προηγούμενη μουσική εκπαίδευση, προσωπικότητα, φύλο, εθνικότητα, κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο, ηλικία, μνήμη. Στα παραπάνω ο LeBlanc προσθέτει και την επίδραση που ασκούν στις μουσικές προτιμήσεις των ακροατών τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Ο LeBlanc προχωρεί επίσης στην περιγραφή ενός θεωρητικού μοντέλου το οποίο εξηγεί τις επιμέρους επιδράσεις, όπως και αλληλεπιδράσεις, όλων αυτών των παραμέτρων στην τελική κρίση του ακροατή η οποία εκδηλώνεται με αποδοχή ή απόρριψη μιας συγκεκριμένης ακρόασης. Το θεωρητικό αυτό μοντέλο δεν θα παρουσιαστεί εδώ, κυρίως για λόγους συντομίας. Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί πως η θεωρητική πρόταση του LeBlanc έχει βασιστεί σε ερευνητικά δεδομένα. Αυτό σημαίνει πως όλες οι παράμετροι στις οποίες αναφέρεται, και τις οποίες παραθέσαμε πιο πάνω, έχει αποδειχθεί ότι επιδρούν στη διαμόρφωση των μουσικών προτιμήσεων. Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στη διερεύνηση της σχέσης των παραμέτρων της ηλικίας και της μουσικής εκπαίδευσης με τις μουσικές προτιμήσεις των ακροατών.

2. Οι μουσικές προτιμήσεις ακροατών διαφορετικών ηλικιών και η σχέση τους με κοινωνικούς, πολιτισμικούς και ψυχολογικούς παράγοντες

Το 1982 ο D.J.Hargreaves, κατόπιν έρευνας στη Βρετανία, στην οποία μαθητές 7 ως 15 ετών σχολίασαν και κατέταξαν αποσπάσματα από διάφορα ακούσματα, διατύπωσε την υπόθεση πως τα μικρότερα παιδιά έχουν περισσότερο «ανοιχτά αυτιά»², σε σύγκριση με τους ενήλικες, υπό την έννοια ότι είναι περισσότερο δεκτικά σε είδη μουσικής τα οποία οι ενήλικες βρίσκουν ασυνήθιστα (Hargreaves 1982:54). Η εξήγηση την οποία προτείνει για αυτή τη συμπεριφορά είναι ότι σε μικρή ηλικία οι επιδράσεις του περιβάλλοντος δεν έχουν ακόμη διαμορφώσει το μουσικό «γούστο» των παιδιών. Ως αποτέλεσμα, η ανταπόκρισή τους προς τη

---

¹ Στο πρωτότυπο αναφέρονται ως «Sources of variation in music preference».

² Στο πρωτότυπο ο Hargreaves χρησιμοποιεί τον όρο «open-earedness» για να περιγράψει την ιδιότητα ενός ακροατή να είναι «ανοιχτός», δεκτικός και να ανταποκρίνεται περισσότερο θετικά (η λιγότερο αρνητικά) σε διαφορετικά είδη μουσικής σε σύγκριση με άλλους ακροατές. Η ιδιότητα αυτή θεωρεί ότι χαρακτηρίζει περισσότερο τα μικρότερα παιδιά, τα οποία αποκαλεί «open-eared». Εδώ θα χρησιμοποιήσουμε τους όρους «ακουστική δεκτικότητα» και το επίθετο «δεκτικός» κάθε φορά που θα αναφερόμαστε σ' αυτούς τους όρους.

μουσική δεν υπακούει σε κανόνες «καλού γούστου»³.

Την υπόθεση του Hargreaves ανέπτυξε περαιτέρω το 1991 ο LeBlanc, ο οποίος, κατόπιν επισκόπησης μεγάλου αριθμού ερευνών, διατύπωσε τις εξής τέσσερις υποθέσεις για τη σχέση ανάμεσα στην ηλικία και στην ανταπόκριση των ακροατών σε διαφορετικά είδη μουσικής:

α) Τα μικρά παιδιά είναι περισσότερο «δεκτικά» στη μουσική⁴. Δείχνουν μεγαλύτερη ανεκτικότητα σε νεωτεριστικά μουσικά ερεθίσματα και η συνολική ανταπόκρισή τους στη μουσική είναι θετικότερη απ' ό,τι η ανταπόκριση των ακροατών οποιασδήποτε άλλης ηλικίας.

β) Η «δεκτικότητα» προς τη μουσική μειώνεται όταν τα παιδιά εισέρχονται στην εφηβεία. Στην εφηβεία, οι προτιμήσεις τους για είδη μουσικής που σχετίζονται με ενήλικες ακροατές μειώνονται, ενώ αυξάνονται οι προτιμήσεις τους για είδη μουσικής που σχετίζονται με το νεανικό κοινό.

γ) Από την εφηβεία προς την ενηλικίωση η «δεκτικότητα» στη μουσική ανακάμπτει μερικώς. Οι νεαροί ενήλικες δείχνουν προτίμηση σε περισσότερα είδη μουσικής από τους εφήβους. Πιθανή εξήγηση, κατά τον LeBlanc, αποτελεί το γεγονός ότι με την ενηλικίωση μειώνεται η επιρροή των συνομηλίκων η οποία είναι έντονη στην εφηβεία

δ) Τέλος, η «δεκτικότητα» στη μουσική μειώνεται ξανά σε μεγάλη ηλικία.

Τόσο ο Hargreaves (1982) όσο και ο LeBlanc (1991), σκιαγραφούν μία αλλαγή συμπεριφοράς των ακροατών από την παιδική ηλικία προς την ενηλικίωση. Επιπροσθέτως, αποδίδουν την αλλαγή αυτή σε κοινωνικούς, πολιτισμικούς και ψυχολογικούς παράγοντες, υπονοώντας, ταυτόχρονα, πως οι παράγοντες αυτοί έχουν διαφορετική επίδραση στη συμπεριφορά των ακροατών σε διαφορετικές ηλικίες.

Η αλλαγή συμπεριφορών και η προσαρμογή σε κανόνες του πολιτισμού και των κοινωνικών ομάδων στις οποίες ανήκει το άτομο, περιγράφεται από τους κοινωνιολόγους και τους ψυχολόγους με την έννοια της κοινωνικοποίησης (White 1977). Κατά τη διάρκεια της κοινωνικοποίησης, η οποία αρχίζει με τη γέννηση και συνεχίζεται σ' όλη τη διάρκεια της ζωής, οι άνθρωποι, μέσα από μια διαρκή αλληλεπίδραση με το περιβάλλον τους, διαμορφώνουν στάσεις και αξίες, αποκτούν δεξιότητες και συνήθειες και μαθαίνουν να κατανοούν τις ιδέες και τα νοήματα της κοινωνίας και του πολιτισμού στον οποίον έχουν γεννηθεί. Ως κυριότεροι παράγοντες κοινωνικοποίησης ενός ατόμου θεωρούνται η οικογένεια, ο στενότερος ή ευρύτερος χώρος της γειτονιάς ή της μικροκοινωνίας, το σχολείο και οι υπόλοιποι χώροι εκπαίδευσης, οι ομάδες συνομηλίκων, το περιβάλλον εργασίας, η εκκλησία ή οι θρησκευτικές ομάδες στις οποίες συμμετέχει το άτομο, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και, γενικότερα, όλες οι κοινωνικές ομάδες με τις οποίες αλληλεπιδρά.

Ειδωμένη υπό το πρίσμα της μουσικής ανάπτυξης, η κοινωνικοποίηση

---

³ Στο πρωτότυπο αναφέρεται ο όρος «good taste».

⁴ Ο LeBlanc (1991), επίσης, υιοθετεί τον όρο «open-earedness» από τον Hargreaves (1982).

περιγράφει και την πορεία απόκτησης μουσικών συμπεριφορών. Για τον Sloboda (1985), η αλληλεπίδραση με το μουσικό περιβάλλον κατά τη διάρκεια της κοινωνικοποίησης είναι καθοριστική για τη μουσική ανάπτυξη και για την απόκτηση μουσικών δεξιοτήτων. Για τον Martin (1995), η πορεία της κοινωνικοποίησης εξηγεί επίσης και τον τρόπο με τον οποίο τα μέλη του ίδιου μουσικού πολιτισμού κατανοούν τα μουσικά «νοήματα» (meanings) και εσωτερικεύουν τις μουσικές «συμβάσεις» (conventions) που χαρακτηρίζουν τη μουσική του πολιτισμού τους. Επίσης, ο Becker αναφέρει σχετικά πως ο καθένας που έχει μεγαλώσει σε μια δυτική χώρα μαθαίνει τα «συμβατικά δομικά στοιχεία της δυτικής μουσικής» (1982:41). Η γνώση, ή η κατανόηση των μουσικών «συμβάσεων» ενός είδους μουσικής υποδεικνύει, κατά τον Becker, και τα πιθανά μέλη του ακροατηρίου αυτής της μουσικής.

Καμία, ωστόσο, δυτική κοινωνία δεν είναι ομοιογενής, ούτε χαρακτηρίζεται από ένα και μοναδικό, από στυλιστική άποψη, προϊόν στη μουσική ή στις άλλες τέχνες. Τουναντίον, οι δυτικές κοινωνίες και απαρτίζονται από πολλές κοινωνικές ομάδες αλλά και χαρακτηρίζονται από την παραγωγή πολλών διαφορετικών ειδών μουσικής. Έτσι, κατά τη διάρκεια της κοινωνικοποίησής του, ένας ακροατής έρχεται σε επαφή, γνωρίζει, κατανοεί και εξοικειώνεται, σε διαφορετικό βαθμό, με διαφορετικά είδη μουσικής. Δεδομένα εμπειρικών ερευνών φαίνεται να υποστηρίζουν την υπόθεση πως η εξοικείωση (familiarity), μέσω της κοινωνικοποίησης, με ένα ή περισσότερα είδη μουσικής, επιδρά στις μουσικές προτιμήσεις των ακροατών⁵. Οι Hargreaves και Castell (1987) σε μελέτη των μουσικών προτιμήσεων ακροατών ηλικίας από τεσσάρων ως και πάνω των δεκαοκτώ ετών, διαπίστωσαν ότι η αρέσκεια για οικεία είδη μουσικής κορυφώνεται σε μικρότερη ηλικία, ενώ η αρέσκεια για μη οικεία είδη κορυφώνεται σε μεγαλύτερη ηλικία. Σε μια άλλη μελέτη οι North και Hargreaves (1997) μελέτησαν την αλληλεπίδραση της εξοικείωσης (familiarity) των ακροατών με την πολυπλοκότητα (complexity) ενός μουσικού είδους. Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι η αρέσκεια για «απλούστερα» είδη μουσικής (όπως «pop» και «rock») κορυφώνεται σε πιο πρώιμο στάδιο κοινωνικοποίησης απ' ό,τι η αρέσκεια για πιο «σύνθετα» είδη (όπως «κλασική» και «jazz»).

Συμμετέχοντας σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, ένας ακροατής, αναμένεται να γνωρίσει και διαφορετικά συστήματα αξιών και να διαμορφώσει ανάλογα αισθητικά κριτήρια. Για τον Gans (1974), ο βαθμός προτίμησης και αρέσκειας για διαφορετικά πολιτισμικά αγαθά αντικατοπτρίζει και το βαθμό συμμετοχής του ατόμου στις διαφορετικές κοινωνικές ομάδες προς τις οποίες απευθύνονται τα αγαθά αυτά. Οι ομάδες με τις οποίες αλληλεπιδρά, κατά τη διάρκεια της κοινωνικοποίησής του, ο ακροατής είναι πιθανόν ότι θα ασκήσουν πάνω του κοινωνικές και ψυχολογικές πιέσεις,

---

⁵ Εδώ πρέπει να επισημανθεί η διαφορά ανάμεσα στη εξοικείωση (familiarity) με ένα μουσικό είδος ως αποτέλεσμα της μακρόχρονης έκθεσης του ακροατή σ' αυτό και στην εξοικείωση με ένα συγκεκριμένο μουσικό έργο η οποία προκύπτει από επαναλαμβανόμενες ακροάσεις. Και για το δεύτερο είδος εξοικείωσης υπάρχουν ερευνητικά δεδομένα που αποδεικνύουν τη σχέση της με τις μουσικές προτιμήσεις (π.χ. Bradley, 1971, Barlett, 1973).

λειτουργώντας ως ομάδες αναφοράς με τις οποίες επιθυμεί να ταυτιστεί (Francès 1967). Κατά τον Bryson (1996), η μουσική έχει συμβολική επίδραση στα μέλη διαφορετικών κοινωνικών τάξεων. Υπό αυτή την έννοια, η προτίμηση για ένα είδος μουσικής μπορεί να είναι αποτέλεσμα της επιθυμίας ενός ατόμου να ταυτιστεί με το κοινό στο οποίο κατεξοχήν απευθύνεται αυτό το είδος μουσικής (Crozier 1997). Μεταξύ των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων, οι νέοι, και περισσότερο οι έφηβοι, χρησιμοποιούν ιδιαίτερα τις μουσικές τους επιλογές για να δηλώσουν την ομάδα με την οποία ταυτίζονται (Frith 1983, North et al 2002, Tarrant et al. 2001a&b). Υπό αυτή την έννοια, η ομάδα συνομηλίκων αποτελεί για τους εφήβους έναν ισχυρό παράγοντα διαμόρφωσης αισθητικών κριτηρίων και μουσικών προτιμήσεων (Finnäs 1987, 1989a, Zillmann & Gan 1997, Παπαπαναγιώτου 2004).

Εκτός από τις κοινωνικές ομάδες με τις οποίες αλληλεπιδρά ο ακροατής, ένας ισχυρός παράγοντας που φαίνεται να επιδρά σημαντικά και στην εξοικείωσή του με συγκεκριμένα μουσικά είδη αλλά και στην ανάπτυξη αισθητικών κριτηρίων είναι αυτός της μουσικής εκπαίδευσης. Έρευνητές στο χώρο της μουσικής παιδαγωγικής, από τα μέσα, κυρίως, του προηγούμενου αιώνα, έχουν διερευνήσει συστηματικά τη σχέση της μουσικής εκπαίδευσης με τις μουσικές προτιμήσεις. Οι Abeles (1980) και Finnäs (1989b) συνοψίζουν τα αποτελέσματα των παλαιότερων ερευνών από τα οποία προκύπτει ότι τα άτομα που δέχονται συστηματική μουσική εκπαίδευση δείχνουν μεγαλύτερη προτίμηση σε «σοβαρά» ('serious') είδη μουσικής και μικρότερη προτίμηση σε είδη «ποπ» μουσικής. Νεότερες έρευνες ενισχύουν τα συμπεράσματα αυτά (Gregory 1994). Λίγα και αντικρουόμενα είναι ωστόσο τα συμπεράσματα ερευνών της σχέσης της μουσικής εκπαίδευσης με την προτίμηση για άλλα είδη μουσικής. Σε έρευνα του Fung (1996) οι συμμετέχοντες τελειόφοιτοι λυκείου με μουσική εκπαίδευση έδειξαν υψηλότερη προτίμηση για «μουσικές του κόσμου» (world musics) απ' ό,τι συνομηλικοί τους χωρίς μουσική εκπαίδευση. Η Brittin (1996), ωστόσο, σε έρευνα προτιμήσεων για τα ίδια είδη μουσικής δεν βρήκε διαφορές που να αποδίδονται στη μουσική εκπαίδευση των συμμετεχόντων.

Σύμφωνα με ό,τι έχει ειπωθεί μέχρι στιγμής, είναι λογικό να υποθέσει κανείς ότι οι κοινωνικοί, ψυχολογικοί και πολιτισμικοί παράγοντες που διαμορφώνουν τις αισθητικές επιλογές και, ειδικότερα, τις μουσικές προτιμήσεις δεν έχουν τον ίδιο βαθμό επιρροής σ' όλη τη διάρκεια της ζωής ενός ακροατή. Στην προσχολική ηλικία είναι πιθανόν ότι η οικογένεια και το μορφωτικό-οικονομικό επίπεδό της θα καθορίζει και τις αισθητικές επιλογές του παιδιού. Κατά τη διάρκεια της σχολικής ηλικίας, ωστόσο, οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις αυξάνονται. Το σχολείο, εκτός του ότι μεταφέρει το δικό του σύστημα αξιών, ευνοεί και την ανάπτυξη των σχέσεων με ομάδες συνομηλίκων. Στην ίδια περίοδο, ένα παιδί είναι πιθανόν να αρχίσει να μαθαίνει και κάποιο μουσικό όργανο. Στην εφηβεία, σύμφωνα με τις ενδείξεις, οι ομάδες συνομηλίκων αποτελούν τον ισχυρότερο παράγοντα κοινωνικοποίησης και διαμόρφωσης αξιών και αισθητικών επιλογών. Έτσι, ένας έφηβος έχει την τάση να εκδηλώνει έντονη προτίμηση για είδη μουσικής που απευθύνονται στο κοινό των συνομηλίκων του. Προς τη

ενηλικίωση, ωστόσο, η επίδραση που ασκεί στον ακροατή η ομάδα των συνομηλίκων αρχίζει να μειώνεται και νέοι παράγοντες κοινωνικοποίησης αποκτούν σχετικά μεγαλύτερη ισχύ. Ο νεαρός ενήλικας, είτε προχωρήσει σε πανεπιστημιακές σπουδές, είτε σε εργασία, έρχεται σε επαφή με νέα περιβάλλοντα. Νέες φιλίες και συναναστροφές αναπτύσσονται, ενώ η πιθανή συμμετοχή σε πολιτικές, θρησκευτικές και άλλου είδους κοινωνικές και πολιτισμικές οργανώσεις και ομάδες τον φέρνουν σε επαφή με νέα αισθητικά πρότυπα. Παράλληλα, η έκθεσή του στο πολιτισμικό περιβάλλον και στην επιρροή των μέσων μαζικής ενημέρωσης αυξάνεται. Έτσι, αναμένεται να αυξηθεί και η εξοικείωσή του με μια ποικιλία μουσικών ειδών. Αν, επιπλέον, η μουσική του εκπαίδευση συνεχιστεί, τότε συνεχίζονται και οι επιδράσεις της στις μουσικές του επιλογές και προτιμήσεις.

Όλα τα παραπάνω υποδεικνύουν ότι οι μουσικές προτιμήσεις έχουν άμεση σχέση με την ηλικία των ακροατών. Η αύξηση της ηλικίας σημαίνει συνέχεια της κοινωνικοποίησης και, επομένως, της συνεχούς έκθεσης σε ποικίλους κοινωνικούς και πολιτισμικούς επηρεασμούς. Αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών στο διεθνή χώρο σε ακροατές διαφορετικών ηλικιών επιβεβαιώνουν αυτή τη σχέση. Σε έρευνες όπου συμμετείχαν παιδιά και έφηβοι, με την αύξηση της ηλικίας διαπιστώθηκε γενικώς μία μείωση του εύρους των μουσικών προτιμήσεων. Όσο οι ηλικίες των ακροατών πλησιάζουν την εφηβεία, σημειώνεται αύξηση των προτιμήσεων για κατηγορίες «νεανικής» μουσικής και μείωση των προτιμήσεων για όλα τα άλλα είδη (Rogers 1957, Hornyak 1966, Greer et. Al 1974, Eisenstein 1979, May 1985, Hargreaves et al. 1995, Montgomery 1996 Boal-Palheiros & Hargreaves 2001). Σε έρευνες στις οποίες το κοινό των συμμετεχόντων ήταν έφηβοι και νεαροί ενήλικες, διαπιστώθηκε αύξηση του εύρους των μουσικών προτιμήσεων προς την ενηλικίωση. Με την αύξηση της ηλικίας, οι προτιμήσεις για κατηγορίες «ποπ» μουσικής μειώνονται, ενώ η προτίμηση για «κλασική» μουσική αυξάνεται (Baumann 1960, Meadows 1970, Geringer & McManus 1979, Crowther & Durkin 1982). Σε κατηγορίες ερευνών στις οποίες συμμετείχαν παιδιά και ενήλικες, διαπιστώθηκε γενικά μία μεγαλύτερη «ανεκτικότητα» σε ασυνήθιστα και πρωτόγνωρα ακούσματα από τα παιδιά απ' ό,τι από τους ενήλικες (Valentine 1913, Fisher 1951, Taylor 1969, Hargreaves & Castell 1987). Ταυτόχρονα, σε περιπτώσεις όπου οι συμμετέχοντες σπούδαζαν μουσική, διαπιστώθηκε μία αύξηση της προτίμησης για έργα συνθετών της «κλασικής» παράδοσης (Farnsworth 1950, Geringer 1982). Τέλος, σε μία σειρά ερευνών στις οποίες συμμετείχαν ακροατές όλων των ηλικιών, ο LeBlanc και οι συνεργάτες του (LeBlanc et al. 1988, 1992, 1996) διαπίστωσαν μία αλλαγή του εύρους των μουσικών προτιμήσεων από την παιδική ηλικία προς την ενηλικίωση την οποία περιγράφουν με μία καμπύλη σε σχήμα «U»: στην παιδική ηλικία το εύρος των μουσικών προτιμήσεων ήταν μεγάλο, στην εφηβεία οι προτιμήσεις περιοριζόνταν στα «νεανικά» είδη μουσικής και προς την ενηλικίωση το εύρος των προτιμήσεων αυξανόταν και πάλι.

Οι παραπάνω έρευνες δείχνουν να υποστηρίζουν τις αρχικές υποθέσεις και τις θεωρητικές απόψεις που διατυπώθηκαν μέχρι στιγμής στην παρούσα εργασία.

Ωστόσο, καμία έρευνα δεν έχει διερευνήσει την ισχύ των παραπάνω υποθέσεων σε ελληνικό κοινό ακροατών και για μια ποικιλία, ελληνικών και μη, ειδών μουσικής. Για το σκοπό αυτό διενεργήθηκαν οι δύο έρευνες που παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία.

3. Πρώτη έρευνα

Η πρώτη έρευνα σχεδιάστηκε για να διερευνήσει τα παρακάτω ερωτήματα:

- 1) Υπάρχουν διαφορές στις προτιμήσεις παιδιών, εφήβων και νεαρών ενηλίκων στην Ελλάδα για διαφορετικά είδη μουσικής;
- 2) Οι προτιμήσεις των ελλήνων ακροατών για διαφορετικά είδη μουσικής σχετίζονται με τη μουσική τους εκπαίδευση;

3.1. Μέθοδος

3.1.1. Δείγμα

Στην έρευνα συμμετείχαν 1061 μαθητές και φοιτητές. Η κατανομή του δείγματος με βάση την ηλικία ήταν: 369 μαθητές πρώτης τάξης Δημοτικού Σχολείου (6-7 ετών), 477 μαθητές πρώτης τάξης Γυμνασίου (12-13 ετών) και 225 μαθητές πρώτου έτους Πανεπιστημίου (18-19 ετών). Οι συμμετέχοντες μαθητές προέρχονταν από Δημοτικά Σχολεία και Γυμνάσια αστικών και ημι-αστικών περιοχών του Βόλου, των Ιωαννίνων και της Κέρκυρας. Οι φοιτητές προέρχονταν από τα Παιδαγωγικά Τμήματα των Πανεπιστημίων Θεσσαλίας και Ιωαννίνων και από τα Τμήματα Διερευνητικής και Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου.

3.1.2. Εργαλεία και διαδικασία της έρευνας

Εργαλεία της έρευνας αποτέλεσαν ένα ερωτηματολόγιο και μία δοκιμασία ακρόασης. Το ερωτηματολόγιο ζητούσε προσωπικά και οικογενειακά στοιχεία των μαθητών/φοιτητών, πόλη διαμονής, μουσική εκπαίδευση και συνήθειες που αφορούν τη μουσική ακρόαση.

Η δοκιμασία ακρόασης περιελάμβανε την ακρόαση 16 μουσικών αποσπασμάτων και την κατάταξή τους σε κλίμακες τύπου Likert πέντε σημείων, τα οποία κυμαίνονταν από την περιγραφή «μου αρέσει πολύ» ως «δεν μου αρέσει καθόλου». Τα 16 αποσπάσματα αντιπροσώπευαν 8 είδη μουσικής (δύο αποσπάσματα για κάθε είδος). Συγκεκριμένα, τα είδη μουσικής ήταν: «κλασική», «ξένη χορευτική», «ξένη ποπ «και ροκ», «ελληνική παραδοσιακή», «ελληνική έντεχνη λαϊκή», «ελληνική βαριά λαϊκή», «ελληνική ελαφρά λαϊκή», «ελληνική ποπ και ροκ⁶». Κριτήρια επιλογής των ειδών αυτών αποτέλεσαν: α) τα είδη μουσικής

---

⁶ Οι ονομασίες που χρησιμοποιούνται εδώ για τα μουσικά είδη είναι οι εμπορικές ονομασίες και ο τρόπος κατηγοριοποίησης των ειδών μουσικής στα καταστήματα δίσκων. Εξάιρεση αποτελεί η «ελληνική βαριά λαϊκή» μουσική η οποία στα καταστήματα δίσκων είχε την ονομασία «ελληνική

έπρεπε να αντιπροσωπεύουν μια ευρεία γκάμα ειδών που απευθύνονται σε ευρύ κοινό νέων και ενηλίκων ακροατών, έτσι ώστε να δοκιμαστούν επαρκώς οι υποθέσεις της έρευνας, β) τα είδη μουσικής δεν θα ήταν θεμιτό να είναι πάρα πολλά, διότι μεγάλη διάρκεια ακρόασης θα κούραζε τους συμμετέχοντες, κυρίως τους μικρότερους και γ) τα είδη μουσικής έπρεπε να είναι οικεία και «αναγνωρίσιμα» από όλες τις ηλικίες του δείγματος. Για την επιλογή των μουσικών ειδών χρησιμοποιήθηκε ομάδα ειδικών οι οποίοι αρχικά πρότειναν μουσικά είδη αναγνωρίσιμα από τις ηλικιακές ομάδες του δείγματος και, στη συνέχεια, τα κατέταξαν σε δύο ομάδες, ανάλογα με το αν απευθύνονται σε ενήλικες ακροατές ή σε νεανικό κοινό. Η ομάδα των ειδικών (που απαρτιζόταν από έναν μουσικολόγο, μία καθηγήτρια μουσικής Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, έναν καθηγητή μουσικής Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, έναν «D.J.», έναν παραγωγό ραδιοφωνικών εκπομπών και μία ιδιοκτήτρια καταστήματος πώλησης δίσκων μουσικής), κατέληξε στα οκτώ είδη που αναφέραμε και τα κατέταξε ως εξής: είδη που απευθύνονται κυρίως σε κοινό ενηλίκων («κλασική», «ελληνική παραδοσιακή», «ελληνική έντεχνη λαϊκή», «ελληνική βαριά λαϊκή» και «ελληνική ελαφρά λαϊκή») και είδη που απευθύνονται κυρίως σε νεανικό κοινό («χορευτική», «ξένη ποπ και ροκ», «ελληνική ποπ και ροκ»).

Τα 16 αποσπάσματα επελέγησαν σύμφωνα με τα εξής κριτήρια: α) να είναι αντιπροσωπευτικά για τα 8 είδη μουσικής, β) να είναι σύντομα, έτσι ώστε η συνολική δοκιμασία ακρόασης να μη διαρκεί πολύ αλλά, ταυτόχρονα, να δίνουν μια ολοκληρωμένη εικόνα (για παράδειγμα, να περιέχουν μια ολοκληρωμένη μουσική φράση), γ) με δεδομένα προηγούμενα συμπεράσματα ερευνών σύμφωνα με τα οποία οι νέοι ακροατές προτιμούν, για το ίδιο είδος μουσικής, τα μουσικά κομμάτια με γρηγορότερο tempo (π.χ. LeBlanc et al. 1988), τα αποσπάσματα έπρεπε να είναι από έργα τα οποία δεν είχαν πολύ αργό tempo και δ) να προέρχονται από μουσικά κομμάτια άγνωστα στους συμμετέχοντες, έτσι ώστε να αποκλειστεί η πιθανότητα αλληλεπίδρασης της παραμέτρου της «εξοικείωσης» λόγω επανειλημμένων ακροάσεων με ένα ή περισσότερα απ' αυτά. Με βάση τα κριτήρια που μόλις αναφέρθηκαν, αρχικά συστάθηκε ένας κατάλογος 40 μουσικών έργων τα οποία η ίδια ομάδα ειδικών κατέταξε με κριτήριο την πιθανότητα να είναι γνωστά στο ευρύ κοινό (τα κριτήρια, για τον κάθε κριτή, ήταν προσωπικά, όπως: αν μεταδίδονται από ραδιοφωνικές εκπομπές, αν παίζονται σε καταστήματα και χώρους διασκέδασης, αν τα συγκεκριμένα κομμάτια περιλαμβάνονται σε δίσκους υψηλών πωλήσεων και ευρείας κυκλοφορίας, κλπ). Τα τελικά 16 έργα ήταν αυτά τα οποία συγκέντρωναν τις λιγότερες πιθανότητες να είναι γνωστά στους συμμετέχοντες. Τέλος, η πιθανότητα να είναι κάποιο έργο γνωστό, ελέγχθηκε και κατά τη διάρκεια της δοκιμασίας: οι συμμετέχοντες είχαν λάβει τις οδηγίες να σημειώσουν τον αριθμό ενός αποσπάματος στην περίπτωση που αυτό θα τους ήταν γνωστό.

Οι συμμετέχοντες προσεγγίστηκαν στα σχολεία και στα πανεπιστήμια που

λαϊκή». Εδώ προστέθηκε το επίθετο «βαριά» για να αποφεύγεται η σύγχυση με την «ελληνική ελαφρά λαϊκή» και την «ελληνική έντεχνη λαϊκή».

φοιτούσαν, κατά τις ώρες των μαθημάτων τους. Η δοκιμασία ακρόασης δεν ξεπερνούσε τα 10 λεπτά της ώρας (η διάρκεια των αποσπασμάτων κυμαίνονταν από 26 ως 43 δευτερόλεπτα). Πριν από τη δοκιμασία δόθηκαν επαρκείς εξηγήσεις στους συμμετέχοντες. Ειδικά για τα παιδιά της πρώτης Δημοτικού, αφιερώθηκε μία ολόκληρη διδακτική ώρα, πριν τη δοκιμασία, για να εκπαιδευτούν στη χρήση της κλίμακας προτίμησης. Οι κλίμακες για αυτή την ηλικιακή ομάδα περιελάμβαναν, εκτός από τους λεκτικούς χαρακτηρισμούς «μου αρέσει πολύ», «μου αρέσει», κλπ., και εικόνες «εκφραστικών» προσώπων πάνω από κάθε χαρακτηρισμό. Με την ακρόαση του καθενός αποσπάσματος, δίνονταν χρόνος στους μαθητές για να σημειώσουν το βαθμό αρέσκειάς τους πάνω στο φυλλάδιο το οποίο περιελάμβανε 16 αριθμημένες κλίμακες, μία για κάθε απόσπασμα. Μετά το τέλος της δοκιμασίας ακρόασης και κατάταξης των αποσπασμάτων στις κλίμακες, στους συμμετέχοντες δόθηκε το ερωτηματολόγιο. Για τους μικρότερους μαθητές το ερωτηματολόγιο απαντήθηκε στο σπίτι από τους γονείς. Οι μαθητές της πρώτης Γυμνασίου και οι φοιτητές συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο αμέσως μετά την ακρόαση. Τέλος, επειδή και το φυλλάδιο που περιείχε τις κλίμακες αλλά και το ερωτηματολόγιο έπρεπε, για λόγους αξιοπιστίας, να είναι ανώνυμα, στον κάθε συμμετέχοντα είχε δοθεί ένας κωδικός ο οποίος ήταν σημειωμένος στην πρώτη σελίδα και του φυλλαδίου και του ερωτηματολογίου. Με τον τρόπο αυτό, κατά την καταγραφή και επεξεργασία των δεδομένων, μπόρεσαν να γίνουν συσχετισμοί των πληροφοριών και των δύο εργαλείων της έρευνας. Η συλλογή των στοιχείων έγινε το Φεβρουάριο και τον Μάρτιο του 1995.

3.2. Ανάλυση των δεδομένων και αποτελέσματα

3.2.1. Οι προτιμήσεις των συμμετεχόντων για τα 8 είδη μουσικής

Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη παράγραφο, οι συμμετέχοντες μαθητές και φοιτητές κατέταξαν σε κλίμακες αρέσκειας/απαρέσκειας 16 αποσπάσματα τα οποία αντιπροσώπευαν 8 είδη μουσικής⁷. Για την ανάλυση των δεδομένων, τα 5 σημεία της καθεμιάς από τις 16 κλίμακες κωδικοποιήθηκαν με μία αριθμητική βαθμολογία. Συγκεκριμένα, στο σημείο «δεν μου αρέσει καθόλου» δόθηκε η βαθμολογία -2 και στο σημείο «μου αρέσει πολύ» δόθηκε η βαθμολογία +2. Στα ενδιάμεσα σημεία, «δεν μου αρέσει», «ούτε μ' αρέσει ούτε δεν μ' αρέσει» και «μου αρέσει», δόθηκαν οι βαθμολογίες -1, 0 και +1 αντίστοιχα. Μ' αυτόν τον τρόπο, και επειδή για το κάθε μουσικό είδος χρησιμοποιήθηκαν δύο αποσπάσματα, για κάθε είδος μουσικής προέκυψε ένας μέσος όρος δύο βαθμολογιών. Ο πίνακας 1 παρουσιάζει τους μέσους όρους κατάταξης των 8

---

⁷ Η «αρέσκεια» για ένα μουσικό είδος αποτελεί στην παρούσα εργασία ένα σημαντικό στοιχείο για τον υπολογισμό των μουσικών προτιμήσεων. Για ερευνητικούς λόγους, η «αρέσκεια» θα θεωρηθεί ότι λαμβάνει είτε θετικές είτε αρνητικές τιμές, δηλώνοντας, αντίστοιχα, αρέσκεια ή απαρρέσκεια του ακροατή για ένα απόσπασμα ή είδος μουσικής. Ως μουσική προτίμηση, συνεπώς, θεωρείται εδώ η εκδήλωση μεγαλύτερου βαθμού αρέσκειας για ένα μουσικό είδος σε σύγκριση με κάποιο άλλο.

μουσικών ειδών στις κλίμακες αρέσκειας/απαρέσκειας και τις τυπικές αποκλίσεις των μέσων όρων για το κάθε μουσικό είδος.

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 1, τα περισσότερα αρεστά είδη από τα παιδιά ηλικίας 6-7 ετών ήταν τα «ελληνική βαριά λαϊκή», «ελληνική ποπ και ροκ» και «χορευτική» μουσική (με μικρές διαφορές στους μέσους όρους). Αντίθετα, τα λιγότερα αρεστά είδη ήταν το «ελληνική παραδοσιακή» και «ελληνική ελαφρά λαϊκή». Στην ομάδα μαθητών 12-13 ετών, οι ψηλότεροι μέσοι όροι αντιστοιχούν στα είδη «χορευτική», «ξένη ποπ και ροκ» και «ελληνική ποπ και ροκ», ενώ οι χαμηλότεροι μέσοι όροι στα είδη «παραδοσιακή», «ελληνική έντεχνη» και «ελληνική ελαφρά λαϊκή». Τέλος, για την ομάδα των φοιτητών, οι ψηλότερες τιμές δόθηκαν στα είδη «ξένη ποπ και ροκ», «κλασική» και «ελληνική έντεχνη λαϊκή», ενώ οι χαμηλότερες στα είδη «ελληνική βαριά λαϊκή», «χορευτική» και «παραδοσιακή».

Είδος μουσικής	6-7 ετών		12-13 ετών		18-19 ετών	
	M.O.	T.A.	M.O.	T.A.	M.O.	T.A.
«Κλασική»	1.36	2.64	0.49	2.32	1.05	2.18
«Χορευτική»	2.05	2.5	1.73 +	2.06	-0.78	2.05
«Ξένη ποπ και ροκ»	1.76	2.36	1.38	1.7	1.13 +	1.56
«Ελληνική παραδοσιακή»	0.55 -	2.8	-0.79 -	2.33	-0.18	2.32
«Ελληνική έντεχνη λαϊκή»	1.26	2.38	-0.4	1.78	1.01	1.95
«Ελληνική βαριά λαϊκή»	2.12 +	2.29	0.37	2.15	-1.61 -	2.43
«Ελληνική ελαφρά λαϊκή»	0.59	2.67	-0.44	1.53	0.49	1.74
«Ελληνική ποπ και ροκ»	2.11	2.31	1.04	1.71	0.73	1.64

M.O.= μέσος όρος, T.A.= τυπική απόκλιση του μέσου όρου, «+» και «-» σημειώνουν τον υψηλότερο και τον χαμηλότερο μέσο όρο για κάθε ηλικιακή ομάδα.

Πίνακας 1: Μέσοι όροι αρέσκειας/απαρέσκειας για τα 8 μουσικά είδη ανά ηλικιακή ομάδα

Συγκρίνοντας τις προτιμήσεις ανάμεσα στις τρεις ηλικιακές ομάδες όπως αυτές αποτυπώνονται στον πίνακα 1, διαπιστώνουμε πως τα μικρότερα παιδιά εκδήλωσαν το μεγαλύτερο βαθμό αρέσκειας προς ένα μουσικό είδος που συνδέεται με ενήλικους ακροατές και δύο είδη που απευθύνονται σε νεανικό κοινό. Οι νεαροί έφηβοι, από την άλλη, έδειξαν το μεγαλύτερο βαθμό αρέσκειας προς τρία μουσικά είδη που σχετίζονται με νεανικό κοινό, ενώ τη μεγαλύτερη απαρέσκεια προς τρία είδη που σχετίζονται με κοινό ενηλίκων. Τέλος, οι φοιτητές έδειξαν αρέσκεια προς ένα «νεανικό» είδος μουσικής και προς δύο είδη που απευθύνονται σε ενηλίκους. Τα αποτελέσματα αυτά φαίνονται εκ πρώτης όψεως να υποστηρίζουν την υπόθεση πως στην εφηβεία οι προτιμήσεις επικεντρώνονται σε είδη μουσικής που απευθύνονται σε κοινό συνομηλίκων, ενώ στην παιδική και ενήλικη περίοδο οι μουσικές προτιμήσεις είναι πιο ευρείες.

Είδος	Παράμετρος	Coef.	Αποτέλεσμα	S. Error	t	Τιμή αρέσκειας
Κλασική	(ΗΛΙΚΙΑ.1)	a	1.31	0.2	6.	1.31
	(ΗΛΙΚΙΑ.2)	b ₂	-0.88*	0.28	-3.14	0.43
	ΗΛΙΚΙΑ.3	b ₃	-0.28	0.45	-0.6	1.03
	σ _u ²	-	0.4	0.15	-	-
	σ _e ²	-	5.41	0.26	-	-
Χορευτική	(ΗΛΙΚΙΑ.1)	a	2.08	0.14	14.9	2.08
	ΗΛΙΚΙΑ.2	b ₂	-0.32	0.19	-1.7	1.76
	ΗΛΙΚΙΑ.3	b ₃	-2.85*	0.27	-10.6	-0.77
	σ _u ²	-	0.11	0.07	-	-
	σ _e ²	-	4.6	0.22	-	-
Ξένη ποπ & ροκ	(ΗΛΙΚΙΑ.1)	a	1.76	0.12	14.7	1.76
	ΗΛΙΚΙΑ.2	b ₂	-0.36	0.17	-2.1	1.4
	ΗΛΙΚΙΑ.3	b ₃	-0.61*	0.23	-2.7	1.15
	σ _u ²	-	0.06	0.05	-	-
	σ _e ²	-	3.44	0.16	-	-
Ελ. παραδοσιακή	(ΗΛΙΚΙΑ.1)	a	0.4	0.22	1.8	0.4
	ΗΛΙΚΙΑ.2	b ₂	-1.25*	0.3	-4.2	-0.85
	ΗΛΙΚΙΑ.3	b ₃	-0.61	0.49	-1.2	-0.21
	σ _u ²	-	0.51	0.18	-	-
	σ _e ²	-	5.78	0.27	-	-
Ελ. έντεχνη	(ΗΛΙΚΙΑ.1)	a	1.12	0.13	8.6	1.12
	ΗΛΙΚΙΑ.2	b ₂	-1.55*	0.17	-9.1	-0.43
	ΗΛΙΚΙΑ.3	b ₃	-0.11	0.23	-0.45	1.01
	σ _u ²	-	0.06	0.05	-	-
	σ _e ²	-	3.94	0.19	-	-
Ελ. βαριά λαϊκή	(ΗΛΙΚΙΑ.1)	a	2.04	0.16	12.8	2.04
	ΗΛΙΚΙΑ.2	b ₂	-1.61*	0.22	-7.3	0.43
	ΗΛΙΚΙΑ.3	b ₃	-3.68*	0.33	-11.1	-1.64
	σ _u ²	-	0.19	0.09	-	-
	σ _e ²	-	4.75	0.22	-	-
Ελ. ελ. λαϊκή	(ΗΛΙΚΙΑ.1)	a	0.51	0.13	3.9	0.51
	ΗΛΙΚΙΑ.2	b ₂	-0.94*	0.18	-5.2	-0.43
	ΗΛΙΚΙΑ.3	b ₃	-0.05	0.26	-0.1	0.46
	σ _u ²	-	0.1	0.1	-	-
	σ _e ²	-	3.74	0.18	-	-
Ελ. ποπ & ροκ	(ΗΛΙΚΙΑ.1)	a	2.14	0.12	17.8	2.14
	ΗΛΙΚΙΑ.2	b ₂	-1.08*	0.16	-6.8	1.06
	ΗΛΙΚΙΑ.3	b ₃	-1.41*	0.22	-6.41	0.73
	σ _u ²	-	0.06	0.05	-	-
	σ _e ²	-	3.31	0.16	-	-

*p<0.05

ΗΛΙΚΙΑ.1=6-7, ΗΛΙΚΙΑ.2=12-13, ΗΛΙΚΙΑ.3=18-19

Πίνακας 2: Συνοπτικά αποτελέσματα παλινδρόμησης δύο επιπέδων της «ηλικίας» στην «αρέσκεια» για τα 8 είδη μουσικής και προβλεπόμενες τιμές «αρέσκειας» για κάθε είδος.

3.2.2. Η σχέση της ηλικίας με τις προτιμήσεις για τα 8 είδη μουσικής

Για την περαιτέρω διερεύνηση της σχέσης της ηλικίας με τις μουσικές προτιμήσεις για τα 8 είδη μουσικής, εφαρμόστηκε ανάλυση παλινδρόμησης δύο επιπέδων (two-level regression analysis). Η ανάλυση αυτή επελέγη διότι: α) είναι πιο αξιόπιστη στις περιπτώσεις όπου συνυπάρχουν συνεχείς (continuous) και κατηγορικές (categorical) μεταβλητές και β) παρέχει τη δυνατότητα πρόβλεψης και γενίκευσης των αποτελεσμάτων στον πληθυσμό από τον οποίο προήλθε το δείγμα.

Το μοντέλο παλινδρόμησης δύο επιπέδων περιγράφεται από τη γενική εξίσωση:

$$y = a + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_zx_z + e + u$$

Στην ανάλυση που εφαρμόστηκε εδώ, η παράμετρος της ηλικίας είχε τη θέση των ανεξάρτητων μεταβλητών (x_1-x_p) και η παράμετρος της «αρέσκειας» για το κάθε είδος τη θέση της εξαρτημένης μεταβλητής y . Ως πρώτο επίπεδο διακύμανσης ορίστηκε το επίπεδο του μαθητή και ως δεύτερο το επίπεδο του σχολείου. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα 2.

Για τη στατιστική σημαντικότητα των υπολογισμών εφαρμόστηκαν *t-tests*. Επιπροσθέτως, ελέγχθηκε η σημαντικότητα των διαφορών των αποτελεσμάτων ανάμεσα στις τρεις διαφορετικές ηλικιακές ομάδες, η οποία βασίστηκε στον υπολογισμό του χ^2 , με 1 βαθμό ελευθερίας για κάθε ζεύγος. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα 3.

Κλασική 6-7 > 12-13* 12-13 < 18-19 6-7 > 18-19	Χορευτική 6-7 > 12-13* 12-13 > 18-19* 6-7 > 18-19*	Ξένη ποπ & ροκ 6-7 > 12-13* 12-13 > 18-19 6-7 > 18-19*	Ελ. παραδοσιακή 6-7 > 12-13* 12-13 < 18-19* 6-7 > 18-19
Ελ. έντεχνη 6-7 > 12-13* 12-13 < 18-19* 6-7 > 18-19	Ελ. βαριά λαϊκή 6-7 > 12-13* 12-13 > 18-19* 6-7 > 18-19*	Ελ. ελαφρά λαϊκή 6-7 > 12-13* 12-13 < 18-19* 6-7 > 18-19	Ελ. ποπ & ροκ 6-7 > 12-13* 12-13 > 18-19 6-7 > 18-19*

* $p < 0.05$

Πίνακας 3: Κατεύθυνση και στατιστική σημαντικότητα των διαφορών των προβλεπόμενων τιμών «αρέσκειας» μεταξύ των τριών ηλικιακών ομάδων για τα 8 είδη μουσικής⁸

⁸ Ο πίνακας «διαβάζεται» ως εξής: στην πρώτη καταχώρηση, για παράδειγμα, βλέπουμε την πληροφορία ότι στην ηλικία των 6-7 ετών η «αρέσκεια» για την «κλασική» μουσική προβλέπεται να είναι μεγαλύτερη απ' ό,τι στην ηλικία των 12-13 ετών. Το αποτέλεσμα αυτό είναι στατιστικά σημαντικό ($p < 0.05$).

Τα αποτελέσματα ανάλυσης των δεδομένων οδηγούν στα εξής συμπεράσματα:
α) Οι προβλεπόμενες τιμές «αρέσκειας» που αντιστοιχούν στην ηλικία παιδιών 6-7 ετών, είναι οι υψηλότερες. Αυτό το συμπέρασμα υποστηρίζει την υπόθεση ότι τα παιδιά, ανεξάρτητα από τις προτιμήσεις τους, έχουν την τάση να ανταποκρίνονται θετικότερα στην ακρόαση μιας ποικιλίας ειδών μουσικής απ' ό,τι μεγαλύτεροι σε ηλικία ακροατές.

β) Στην ηλικιακή ομάδα των 12-13 ετών, και σε σχέση με την ομάδα των 6-7 ετών, αναμένεται κάμψη στο βαθμό αρέσκειας προς όλα τα μουσικά είδη. Όλες οι διαφορές στις προβλεπόμενες τιμές αρέσκειας για τα 8 είδη μουσικής μεταξύ των δύο πρώτων ηλικιακών ομάδων ήταν στατιστικά σημαντικές. Οι νεαροί έφηβοι εκδηλώνουν προτίμηση προς τα «νεανικά» είδη μουσικής.

γ) Τέλος, στην ομάδα των 18-19 ετών, και σε σύγκριση με την ομάδα των νεαρών εφήβων, σημειώνεται μία αύξηση της αρέσκειας προς τέσσερα είδη μουσικής («κλασική», «παραδοσιακή», «ελληνική έντεχνη» και «ελληνική ελαφρά λαϊκή») και μια περαιτέρω μείωση της αρέσκειας ή αύξηση της απαρέσκειας για άλλα τέσσερα είδη («χορευτική», «ξένη ποπ και ροκ», «ελληνική βαριά λαϊκή» και «ελληνική ποπ και ροκ»).

Από τα παραπάνω τρία συμπεράσματα, τα πρώτα δύο υποστηρίζουν τις υποθέσεις του LeBlanc (1988, 1992 και 1996), στις οποίες αναφερθήκαμε στην αρχή, και οι οποίες περιγράφουν με σχήμα « U » την αλλαγή του εύρους των μουσικών προτιμήσεων από την παιδική ηλικία προς την ενηλικίωση. Το τρίτο συμπέρασμα υποστηρίζει μερικώς την υπόθεση « U »: για τέσσερα από τα 8 μουσικά είδη η ανταπόκριση των νεαρών ενηλίκων ανέκαμψε, ενώ για άλλα τέσσερα μειώθηκε περαιτέρω. Συσχετίζοντας την ανταπόκριση των νεαρών ενηλίκων στις ακροάσεις με την αρχική κατάταξη των 8 μουσικών ειδών, διαπιστώνουμε πως οι νεαροί ενήλικες ανταποκρίθηκαν περισσότερο αρνητικά από τους εφήβους σε τρία είδη που συνδυάζονται με νεανικό κοινό («χορευτική», «ξένη ποπ και ροκ» και «ελληνική ποπ και ροκ») και σε ένα είδος που συνδυάζεται με κοινό ενηλίκων («ελληνική βαριά λαϊκή»). Σε όλα τα υπόλοιπα είδη που απευθύνονται σε ενήλικες, οι φοιτητές έδειξαν αύξηση της αρέσκειας σε σχέση με τους νεαρούς εφήβους. Η εξήγηση για την ανταπόκριση της ομάδας αυτής στην ακρόαση «ελληνικής βαριά λαϊκής» μουσικής ίσως πρέπει να αναζητηθεί στα χαρακτηριστικά αυτού του μουσικού είδους: οι επαναλήψεις και τα ευκολομνημόνευτα και αναμενόμενα «κλισέ» στους στίχους και στη μουσική ίσως να είναι ο λόγος που αυτό το είδος αποδείχτηκε το πιο αρεστό στα μικρότερα παιδιά αλλά, ταυτόχρονα, και το λιγότερο αρεστό στο πιο απαιτητικό, ενδεχομένως, κοινό των σπουδαστών πανεπιστημιακών σχολών. Από την άλλη πλευρά, το γεγονός ότι οι νεαροί ενήλικες έδειξαν μικρότερη αρέσκεια από τους εφήβους στα είδη «χορευτική», «ξένη ποπ και ροκ» και «ελληνική ποπ και ροκ» μουσική, επιδέχεται δύο πιθανές εξηγήσεις. Η πρώτη βασίζεται στην υπόθεση των Hargreaves και Castell (1987) για τη σχέση της αρέσκειας προς ένα είδος μουσικής και της εξοικείωσης μ' αυτό κατά τη διάρκεια της κοινωνικοποίησης. Σύμφωνα μ' αυτή την άποψη, είναι πιθανό πως η αρέσκεια για τα «νεανικά» είδη μουσικής, τα

οποία άρεσαν περισσότερο στους νεαρούς εφήβους, μειώνεται προς την ενηλικίωση ως αποτέλεσμα της υπερ-έκθεσης των νεαρών ενηλίκων ακροατών σ' αυτά. Η δεύτερη εξήγηση που προτείνεται εδώ, αποδίδει τη μειωμένη, σε σύγκριση μ' αυτή των εφήβων, αρέσκεια των νεαρών ενηλίκων για τα «νεανικά» είδη μουσικής, στο γεγονός ότι με το πέρασ της εφηβείας οι ψυχολογικές πιέσεις για συμμόρφωση με τις επιταγές των συνομηλίκων εξασθενούν. Αυτό, πιθανά, οδηγεί σε μείωση των προτιμήσεων για νεανικά είδη μουσικής και αύξηση των προτιμήσεων για μουσικά είδη που απευθύνονται σε κοινό ενηλίκων.

3.2.3. Επίδραση της παραμέτρου της μουσικής εκπαίδευσης στην αρέσκεια για τα 8 είδη μουσικής και η αλληλεπίδρασή της με την παράμετρο της ηλικίας

Οι πληροφορίες των ερωτηματολογίων έδειξαν ότι όλοι οι συμμετέχοντες παρακολουθούσαν ή είχαν παρακολουθήσει μαθήματα μουσικής στο σχολείο. Επιπροσθέτως, τα ερωτηματολόγια αποκάλυψαν ότι αρκετοί από τους συμμετέχοντες παρακολουθούσαν, κατά την περίοδο που πραγματοποιήθηκε η έρευνα ή παλαιότερα, μαθήματα εκμάθησης κάποιου μουσικού οργάνου σε ωδείο ή σε μπάντα (91%), ή σε ιδιαίτερα μαθήματα (9%). Από τα μαθήματα αυτά, το μεγαλύτερο ποσοστό (87%) αναφέρονταν στην εκμάθηση οργάνου που συνδυάζεται με την «κλασική» μουσική παράδοση.

Στα μοντέλα εξισώσεων της ανάλυσης παλινδρόμησης για τον υπολογισμό της επίδρασης της ηλικίας, της μουσικής εκπαίδευσης και των μεταξύ τους αλληλεπιδράσεων, υπολογίστηκαν δύο κατηγορίες μουσικής εκπαίδευσης: η μία (κωδικοποιημένη ως E.M.E.=εξωσχολική μουσική εκπαίδευση) αντιστοιχούσε στα υποκείμενα που είχαν μουσική εκπαίδευση πέραν της σχολικής, ενώ η άλλη (κωδικοποιημένη ως Σ.Μ.Ε.=σχολική μουσική εκπαίδευση) αναφερόταν σε όσους παρακολουθούσαν ή είχαν παρακολουθήσει μαθήματα μουσικής μόνο στο σχολείο.

Η εξίσωση που περιγράφει το μοντέλο πρόβλεψης της «αρέσκειας» για ένα είδος μουσικής από μαθητές με σχολική μουσική εκπαίδευση και από μαθητές με πλέον της σχολικής μουσική εκπαίδευση και για τις τρεις ηλικιακές ομάδες έχει τη μορφή:

$$'APEΣKEXIA' = a + b_2(HAIKIA.2) + b_3(HAIKIA.3) + c(E.M.E.) + d_2(HAIKIA.2 * E.M.E.) + d_3(HAIKIA.3 * E.M.E.) + e + u$$

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης παλινδρόμησης δύο επιπέδων των παραμέτρων της μουσικής εκπαίδευσης, της ηλικίας και των μεταξύ τους αλληλεπιδράσεων επί της αρέσκειας για τα 8 μουσικά είδη αποδείχτηκαν στατιστικώς σημαντικά μόνον για την κατηγορία της «κλασικής» και της «ελληνικής βαριά λαϊκής» μουσικής. Τα αποτελέσματα αυτά παρατίθενται στον πίνακα 4.

Είδος	Παράμετρος	Coef.	Αποτέλεσμα	S. Error	t
Κλασική	(ΗΛΙΚΙΑ.1)	a	1.26	0.21	6
	ΗΛΙΚΙΑ.2	b ₂	-1.2*	0.3	-4
	ΗΛΙΚΙΑ.3	b ₃	-0.5	0.47	-1.06
	E.M.E.	c	1.04	0.61	1.07
	ΗΛΙΚΙΑ.2*E.M.E.	d ₂	-0.13	0.66	-0.19
	ΗΛΙΚΙΑ.2*E.M.E.	d ₃	0.07	0.71	0.09
	σ _u ²	-	0.43	0.15	-
σ _e ²	-	5.26	0.25	-	
Ελ. βαρ. λαϊκή	(ΗΛΙΚΙΑ.1)	a	2.1	0.16	13.12
	ΗΛΙΚΙΑ.2	b ₂	-1.58*	0.24	-6.58
	ΗΛΙΚΙΑ.3	b ₃	-3.61*	0.34	-10.6
	E.M.E.	c	-1.38*	0.57	-2.42
	ΗΛΙΚΙΑ.2*E.M.E.	d ₂	1.02	0.62	0.62
	ΗΛΙΚΙΑ.2*E.M.E.	d ₃	00.79	0.67	1.17
	σ _u ²	-	0.17	0.09	-
σ _e ²	-	4.7	0.22	-	

* $p < 0.05$

Πίνακας 4: Συνοπτικά αποτελέσματα παλινδρόμησης δύο επιπέδων της «μουσικής εκπαίδευσης», της «ηλικίας» και των μεταξύ τους αλληλεπιδράσεων στην «αρέσκεια» για την «κλασική» και για την «ελληνική βαριά λαϊκή» μουσική

Όπως υποδεικνύουν τα αποτελέσματα του πίνακα 4, τα υποκείμενα που παρακολουθούν μουσική εκπαίδευση πέραν της σχολικής, δείχνουν μεγαλύτερη αρέσκεια για την «κλασική» μουσική και μικρότερη αρέσκεια για την «ελληνική βαριά λαϊκή» απ' ό,τι τα υποκείμενα που παρακολουθούν μαθήματα μουσικής μόνον στο σχολείο.

Οι προβλεπόμενες τιμές «αρέσκειας» για τα δύο αυτά είδη μουσικής από μαθητές με ή χωρίς εξωσχολική εκπαίδευση και από τις τρεις ομάδες ηλικίας, παρατίθενται στον πίνακα 5.

		6-7 ετών	12-13 ετών	18-19 ετών
Κλασική	Σχολική Μ.Ε.	1.26	0.06	0.76
	Εξωσχολική Μ.Ε.	2.26	0.93	1.86
Ελληνική βαριά λαϊκή	Σχολική Μ.Ε.	2.1	0.5	-1.5
	Εξωσχολική Μ.Ε.	0.72	0.2	-2.1

Πίνακας 5: Προβλεπόμενες τιμές «αρέσκειας» για την «κλασική» και για την «ελληνική βαριά λαϊκή» μουσική για κάθε ηλικιακή ομάδα και κατηγορία μουσικής εκπαίδευσης

Οι αλληλεπιδράσεις των παραμέτρων της ηλικίας και της μουσικής εκπαίδευσης δεν ήταν στατιστικά σημαντικές ($p=0.05$). Ωστόσο, όπως έδειξαν οι αλλαγές στις τιμές της διακύμανσης στο επίπεδο ένα (σ_e^2), η προσθήκη της

παραμέτρου της μουσικής εκπαίδευσης προσέθεσε σημαντικά στο μοντέλο πρόβλεψης της μουσικής προτίμησης των μαθητών για την «κλασική» και την «ελληνική βαριά λαϊκή» μουσική. Αυτό αποδεικνύει πως η παράμετρος της μουσικής εκπαίδευσης είναι σημαντική στη διαμόρφωση των μουσικών προτιμήσεων.

Τα αποτελέσματα υποστηρίζουν τα συμπεράσματα προηγούμενων ερευνών σύμφωνα με τα οποία η μουσική εκπαίδευση επιδρά στην αύξηση της προτίμησης για την «κλασική» μουσική. Ως μουσική εκπαίδευση εννοείται εδώ η εξωσχολική μουσική εκπαίδευση η οποία, όπως αναφέρθηκε, αφορούσε κυρίως την εκπαίδευση σε κάποιο μουσικό όργανο της «κλασικής» παράδοσης. Ταυτόχρονα, όπως έδειξαν οι αναλύσεις, η εκπαίδευση στην «κλασική» μουσική δείχνει να επηρεάζει αρνητικά την αρέσκεια για την «ελληνική βαριά λαϊκή» μουσική. Τα αποτελέσματα αυτά έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον αν ερμηνευτούν υπό το πρίσμα της θεωρίας της «απλότητας» και «πολυπλοκότητας» της μουσικής των Hargreaves και North (1997). Από τα 8 είδη μουσικής που παρουσιάστηκαν στους συμμετέχοντες, θα μπορούσαμε να πούμε πως σε μία κλίμακα «απλότητας-πολυπλοκότητας», όσον αφορά τον πλούτο της μουσικής πληροφορίας που περιέχονται στα μουσικά έργα, η «κλασική» μουσική αποτελεί ίσως το πιο «σύνθετο» είδος και η «ελληνική βαριά λαϊκή» το πιο «απλό». Η τελευταία, όπως σημειώθηκε και στην προηγούμενη ενότητα, περιλαμβάνοντας στο «ρεφραϊν» συχνές επαναλήψεις ευκολομνημόνευτων στίχων και μελωδικών γραμμών, περιέχει, ενδεχομένως, μικρή ποσότητα μουσικής πληροφορίας για ακροατές που έχουν δεχθεί «κλασική» μουσική εκπαίδευση.

Στην έρευνα που παρουσιάστηκε μέχρι στιγμής η εξωσχολική μουσική εκπαίδευση των συμμετεχόντων αφορούσε κυρίως, όπως ήδη ειπώθηκε, εκμάθηση οργάνου της «κλασικής» παράδοσης. Από αυτή την άποψη, ήταν αναμενόμενη η εκδήλωση θετικής στάσης προς την «κλασική» μουσική από τους συμμετέχοντες που είχαν δεχθεί «κλασική» μουσική εκπαίδευση. Ενδιαφέρον θα είχε, ωστόσο, να ερευνηθεί κανείς την επίδραση της μουσικής εκπαίδευσης σε άλλα είδη μουσικής, όπως, για παράδειγμα, στην «παραδοσιακή» ή στην «τζαζ», στην αρέσκεια για αυτά τα είδη. Για το σκοπό αυτό σχεδιάστηκε η δεύτερη έρευνα η οποία παρουσιάζεται στην επόμενη ενότητα.

4. Δεύτερη έρευνα

4.1. Στόχος και ερωτήματα

Στόχος της δεύτερης έρευνας ήταν να διερευνήσει περαιτέρω τη σχέση της μουσικής εκπαίδευσης με τις μουσικές προτιμήσεις. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη θεωρητική προσέγγιση και τα συμπεράσματα της πρώτης έρευνας, δημιουργήθηκε η υπόθεση πως έφηβοι μαθητές οι οποίοι δέχονται εξωσχολική μουσική εκπαίδευση σε κάποιο μουσικό είδος δείχνουν θετικότερη ανταπόκριση σ' αυτό το είδος απ' ό,τι άλλοι συνομήλικοί τους οι οποίοι παρακολουθούν μαθήματα μουσικής μόνο στο σχολείο. Η υπόθεση αυτή επαληθεύτηκε στην πρώτη

έρευνα σε σχέση με την ανταπόκριση προς την «κλασική» μουσική.

Τα ερωτήματα στα οποία βασίστηκε η δεύτερη έρευνα ήταν:

- α) Ποια είναι η ανταπόκριση προς την «παραδοσιακή», προς την «κλασική» και προς την «ποπ» μουσική εφήβων μαθητών που παρακολουθούν μαθήματα και «κλασικού» και «παραδοσιακού» μουσικού οργάνου;
- β) Ποια είναι η ανταπόκριση στα ίδια είδη μουσικής συνομηλίκων και νεότερων ακροατών που δεν παρακολουθούν εξωσχολικά μαθήματα μουσικής;

4.2. Μέθοδος

4.2.1. Δείγμα

Στην έρευνα πήραν μέρος 40 μαθητές πέμπτης τάξης Δημοτικού Σχολείου (11 ετών), 40 μαθητές τρίτης τάξης Γυμνασίου και 40 μαθητές τρίτης τάξης Μουσικού Σχολείου (15 ετών). Όλοι οι μαθητές προέρχονταν από αστικά σχολεία της Θεσσαλονίκης. Οι μαθητές του Δημοτικού και του «γενικού» Γυμνασίου επελέγησαν τυχαία, αλλά με την προϋπόθεση ότι δεν παρακολουθούν εξωσχολικά μαθήματα μουσικής. Οι μαθητές του Μουσικού Σχολείου παρακολουθούσαν όλοι, υποχρεωτικά, μία ώρα την εβδομάδα, μαθήματα και σε «παραδοσιακό» όργανο (ταμπουρά) και σε «κλασικό» όργανο (πιάνο). Επίσης, είχαν επιλέξει ένα από τα δύο όργανα ή κάποιο τρίτο, είτε της «κλασικής» είτε της «ελληνικής λαϊκής» παράδοσης, το οποίο διδάσκονταν μία ώρα εβδομαδιαία. Γενικά, στα Μουσικά Σχολεία δίδεται η ίδια βαρύτητα στη διδασκαλία και της ελληνικής και της δυτικής μουσικής παράδοσης. Συγκεκριμένα, οι μαθητές, εκτός από την ατομική διδασκαλία μουσικών οργάνων, διδάσκονται τη θεωρία αλλά συμμετέχουν και σε μουσικά σύνολα και των δύο παραδόσεων. Θεωρήθηκε λοιπόν ότι οι συμμετέχοντες που προέρχονταν από Μουσικό Σχολείο θα είχαν περίπου τον ίδιο βαθμό εκπαίδευσης και στην «κλασική» και στην «ελληνική λαϊκή» μουσική παράδοση.

4.2.2. Διαδικασία

Όλοι οι μαθητές κατέταξαν σε κλίμακα «αρέσκειας-απαρέσκειας» πέντε σημείων, όμοια μ' αυτή που χρησιμοποιήθηκε και στην πρώτη έρευνα, τις λεκτικές αναφορές «κλασική», «ελληνική παραδοσιακή» και «ελληνική και ξένη ποπ» μουσική. Σε όλους τους μαθητές δόθηκαν οι ίδιες επεξηγήσεις- περιγραφές του κάθε είδους μουσικής (παραδείγματα ρεπερτορίου, ονομάτων δημιουργών, ονομάτων εκτελεστών και συνόλων που προέρχονται από την καθημέρα μουσική παράδοση). Οι μαθητές προσεγγίστηκαν στις αίθουσες διδασκαλίας των σχολείων τους. Τα δεδομένα που προέρχονταν από μαθητές Δημοτικού Σχολείου και γενικού Γυμνασίου οι οποίοι απάντησαν πως παρακολουθούσαν εξωσχολικά μαθήματα μουσικής δεν συμπεριλήφθηκαν στη διαδικασία της επεξεργασίας δεδομένων. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο του 2004.

4.3. Ανάλυση των δεδομένων, αποτελέσματα και σχολιασμός

Όπως και στην πρώτη έρευνα, τα 5 σημεία των κλιμάκων κατάταξης των μουσικών ειδών κωδικοποιήθηκαν με τους αριθμούς από -2 ως +2. Αρχικά υπολογίστηκαν οι μέσοι όροι αρέσκειας-απαρέσκειας για κάθε μουσικό είδος και για κάθε ομάδα συμμετεχόντων. Οι μέσοι όροι παρουσιάζονται στον πίνακα 6.

Είδος μουσικής	Μαθητές	Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση
κλασική	Δημοτικού	0.67	1.11
	Γυμνασίου	-0.87	1
	Μουσικού Σχολείου	0.64	0.9
ελληνική παραδοσιακή	Δημοτικού	0.49	0.97
	Γυμνασίου	-0.46	0.97
	Μουσικού Σχολείου	0.49	0.99
ποπ	Δημοτικού	1.59	1
	Γυμνασίου	1.41	0.94
	Μουσικού Σχολείου	0.92	1.33

Πίνακας 6: Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις αρέσκειας για τα τρία είδη μουσικής από τις τρεις ομάδες μαθητών

Προκειμένου να ελέγξουμε αν οι μουσικές προτιμήσεις διαφέρουν σε σχέση με τη βαθμίδα/τύπο σχολείου, πραγματοποιήσαμε Πολυπαραγοντική Ανάλυση Διακύμανσης (*Multivariate Analysis of Variance – MANOVA*). Με την ανάλυση αυτή αναμένουμε να βρούμε διαφορές στη διακύμανση ανάμεσα στις εννέα ομάδες. Πράγματι, το τεστ του Box, το οποίο ήλεγξε την υπόθεση της ύπαρξης διαφορών στους πίνακες διακύμανσης-συνδιακύμανσης εντός κάθε ομάδας, βρέθηκε στατιστικώς σημαντικό ($\text{Box's } M = 26.03, F=2.08, p=0.015$). Η Πολυπαραγοντική Ανάλυση Διακύμανσης επαλήθευσε ότι υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά μεταξύ των ομάδων. Συγκεκριμένα ο συντελεστής *lamda* του Wilks βρέθηκε ίσος με 0.378 ($F_{(112)}^{(3)} = 61.63, p < 0.000$), πράγμα που σημαίνει ότι ο τύπος σχολείου επιδρά σημαντικά στη μουσική προτίμηση. Το μέγεθος της επίδρασης δίδεται από τον δείκτη η^2 να είναι ίσο με 0.24. Αυτό σημαίνει ότι περίπου το 24% της διακύμανσης στο συνδυασμό των τριών μουσικών προτιμήσεων οφείλεται στην ομάδα μαθητών.

Λόγω του ότι η Πολυπαραγοντική Ανάλυση Διακύμανσης επεσήμανε διαφορές στις προτιμήσεις των παιδιών, εφαρμόστηκαν και ειδικά τεστ πολλαπλών συγκρίσεων, για να διερευνηθεί πού ακριβώς βρίσκονται οι εν λόγω διαφορές. Το τεστ που προτιμήθηκε ήταν το *Bonferroni test of multiple comparisons* διότι είναι κατάλληλο για τις περιπτώσεις που υπάρχουν περίπου ίσες

διακυμάνσεις των υπολοίπων στις ομάδες. Στην περίπτωση της «κλασικής» μουσικής η μέση διαφορά μεταξύ Δημοτικού και Γυμνασίου (στο Δημοτικό ήταν μεγαλύτερη κατά 1.54) ήταν στατιστικώς σημαντική ($p < 0.000$). Στατιστικώς σημαντική ήταν επίσης και η μέση διαφορά μεταξύ Μουσικού Σχολείου και Γυμνασίου (1.51 υπέρ του Μουσικού Σχολείου) $p < 0.000$. Δεν βρέθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά μεταξύ Δημοτικού Σχολείου και Μουσικού Σχολείου (μέση διαφορά 0.002, $p = 0.91$).

Περίπου ίδια εικόνα βρέθηκε και για την περίπτωση της «παραδοσιακής» μουσικής. Συγκεκριμένα, η μέση διαφορά μεταξύ Δημοτικού και Γυμνασίου (στο Δημοτικό ήταν μεγαλύτερη κατά 0.95) ήταν στατιστικώς σημαντική ($p < 0.000$). Στατιστικώς σημαντική ήταν επίσης η μέση διαφορά μεταξύ Μουσικού Σχολείου και Γυμνασίου (0.95 υπέρ του Μουσικού Σχολείου), $p < 0.000$. Δεν βρέθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά μεταξύ Δημοτικού Σχολείου και Μουσικού Σχολείου (μέση διαφορά ουσιαστικώς ίση με το μηδέν).

Στη περίπτωση της «ποπ» μουσικής, η μέση διαφορά μεταξύ Δημοτικού Σχολείου και Μουσικού Σχολείου ήταν 0.67 (υπέρ του Δημοτικού) και στατιστικώς σημαντική ($p = 0.027$). Άλλες διαφορές δεν βρέθηκαν να είναι στατιστικώς σημαντικές στη περίπτωση της «ποπ». Συγκεκριμένα, η διαφορά μεταξύ Γυμνασίου και Δημοτικού Σχολείου (0.18 υπέρ του πρώτου) ήταν μη στατιστικώς σημαντική ($p = 0.25$), ενώ η μέση διαφορά μεταξύ Γυμνασίου και Μουσικού Σχολείου (0.49 υπέρ του πρώτου) ήταν επίσης μη στατιστικώς σημαντική ($p = 0.16$).

Οι αναλύσεις των δεδομένων οδηγούν στα παρακάτω συμπεράσματα:

α) Οι μαθητές Δημοτικού ανταποκρίθηκαν θετικότερα από τους υπόλοιπους και στα τρία είδη μουσικής. Όλες οι τιμές αρέσκειας σ' αυτή την ομάδα ήταν θετικές. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν τα συμπεράσματα της πρώτης έρευνας, όπως και προηγούμενων ερευνών, σύμφωνα με τα οποία τα παιδιά εκδηλώνουν θετική ανταπόκριση σε ποικιλία μουσικών ειδών.

β) Οι έφηβοι που δεν παρακολουθούσαν μαθήματα μουσικής εκδήλωσαν αρέσκεια μόνον προς την «ποπ» μουσική. Αντίθετα, προς την «κλασική» και «ελληνική παραδοσιακή» εκδήλωσαν απαρέσκεια.

γ) Οι έφηβοι του Μουσικού Σχολείου που παρακολουθούσαν μαθήματα και «ελληνικής παραδοσιακής» και «κλασικής» μουσικής έδειξαν αρέσκεια και προς τα τρία είδη μουσικής. Αν και ως πρώτη προτίμησή τους δήλωσαν την «ποπ» μουσική, εκδήλωσαν θετική στάση και προς τα άλλα δύο είδη. Οι διαφορές στην ανταπόκριση μεταξύ των εφήβων του Μουσικού Σχολείου και του κανονικού Γυμνασίου ήταν στατιστικώς σημαντικές για τις περιπτώσεις της «ελληνικής παραδοσιακής» και της «κλασικής» μουσικής.

Τα αποτελέσματα αυτά παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Το γεγονός ότι οι μαθητές του Μουσικού Σχολείου δήλωσαν ως πρώτη προτίμησή τους την «ποπ» μουσική δείχνει, ακόμη μια φορά, πως στην εφηβεία, ανεξάρτητα από το βαθμό και το είδος μουσικής εκπαίδευσης, οι ψυχολογικοί – κοινωνικοί παράγοντες διαμόρφωσης των μουσικών προτιμήσεων είναι πιο ισχυροί από αυτών της μουσικής εκπαίδευσης. Από την άλλη πλευρά, παρά το γεγονός ότι στην εφηβεία

η ψυχολογική πίεση των συνομηλίκων είναι ισχυρή, η μουσική εκπαίδευση (πιο συγκεκριμένα η μουσική πράξη) διαμορφώνει θετική στάση ακόμη και προς είδη μουσικής που δεν απευθύνονται σε νεανικό κοινό και δεν υποστηρίζονται απ' αυτό.

5. Σύνοψη των αποτελεσμάτων των δύο ερευνών και συμπεράσματα που αφορούν τη μουσική εκπαίδευση.

Τα αποτελέσματα των δύο ερευνών που παρουσιάστηκαν στην παρούσα εργασία, οδηγούν στα εξής συμπεράσματα:

α) τα παιδιά φαίνεται πως ανταποκρίνονται θετικά σε πολλά είδη μουσικής. Και στις δύο έρευνες εκδήλωσαν αρέσκεια για όλα τα είδη που τους παρουσιάστηκαν.

β) οι έφηβοι έχουν την τάση να εκδηλώνουν προτίμηση προς «νεανικά» είδη μουσικής, ανεξάρτητα από το είδος και το βαθμό της μουσικής τους εκπαίδευσης. Και στις δύο έρευνες οι έφηβοι συμμετέχοντες εκδήλωσαν σαφή προτίμηση προς μουσικά είδη που απευθύνονται, κυρίως, σε νεανικό κοινό ακροατών.

γ) σε σύγκριση με τους νεαρούς εφήβους, οι φοιτητές εκδήλωσαν μικρότερη αρέσκεια για τα «νεανικά» είδη μουσικής και μεγαλύτερη αρέσκεια για τα είδη που απευθύνονται σε ενήλικες ακροατές. Εξαιρέση αποτέλεσε η περίπτωση της «ελληνικής βαριά λαϊκής» μουσικής: οι νεαροί φοιτητές έδειξαν μεγαλύτερη απαρέσκεια γι' αυτό το είδος κι από τους εφήβους.

δ) η επίδραση της μουσικής εκπαίδευσης στις μουσικές προτιμήσεις φαίνεται πως είναι σημαντική. Στην πρώτη έρευνα, οι συμμετέχοντες με «κλασική» μουσική εκπαίδευση έδειξαν μεγαλύτερη αρέσκεια στην «κλασική» μουσική και μικρότερη αρέσκεια στην «ελληνική βαριά λαϊκή» από τους συνομηλίκους τους που είχαν δεχτεί μόνο σχολική μουσική εκπαίδευση. Στη δεύτερη έρευνα, οι έφηβοι μαθητές Μουσικού Σχολείου με εκπαίδευση και στην «κλασική» και στην «ελληνική παραδοσιακή» μουσική εκδήλωσαν αρέσκεια και για τα δύο αυτά είδη. Αντίθετα, οι συνομήλικοί τους μαθητές «γενικού» Γυμνασίου, εκδήλωσαν αρέσκεια μόνον για την ελληνική και ξένη «ποπ». Προς την «κλασική» και την «ελληνική παραδοσιακή» μουσική οι ίδιοι μαθητές εκδήλωσαν απαρέσκεια.

Τα συμπεράσματα των δύο ερευνών που παρουσιάστηκαν εδώ έρχονται εν γένει σε συμφωνία με τα συμπεράσματα προηγούμενων ερευνών, δείχνουν να υποστηρίζουν τις αρχικές θεωρητικές προσεγγίσεις και σκιαγραφούν σημαντικές προεκτάσεις για τη μουσική εκπαίδευση. Σε γενικές γραμμές, φαίνεται πως τα παιδιά αν και εκφράζουν προτιμήσεις υπέρ συγκεκριμένων μουσικών ειδών, δείχνουν πως αγαπούν τη μουσική και ανταποκρίνονται θετικά σ' αυτή, ανεξάρτητα από στυλιστικές διαφορές. Τα συμπεράσματα αυτά ισχυροποιούν τις υποθέσεις των Hargreaves (1982) και LeBlanc (1991) σύμφωνα με τις οποίες στην παιδική ηλικία η επίδραση των κοινωνικών, πολιτισμικών και ψυχολογικών παραγόντων δεν είναι ακόμη ισχυρή. Έτσι, τα παιδιά, εκδηλώνουν αρέσκεια και προς μουσικά είδη τα οποία σε μεταγενέστερα στάδια της ζωής τους είναι πιθανόν ότι θα απορρίψουν. Ως εκ τούτου, η Προσχολική και η Πρωτοβάθμια εκπαίδευση προσφέρονται ιδιαίτερα για μουσικές ακροάσεις ειδών μουσικής που είναι

λιγότερο οικεία στα παιδιά. Στις ηλικίες αυτές, οι μαθητές αναμένεται να είναι περισσότερο δεκτικοί σε νέα ακούσματα ή σε ακούσματα που δεν συμπεριλαμβάνονται στις προτιμήσεις τους, απ' ό,τι μεγαλύτεροι σε ηλικία μαθητές. Στο νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα για τη Μουσική, στους στόχους για τη μουσική ακρόαση τόσο στο Δημοτικό όσο και στο Γυμνάσιο, προτείνεται (οι μαθητές) «να ακούν μια ποικιλία ειδών μουσικής από διάφορα στυλ και κουλτούρες του παρελθόντος και του παρόντος και να αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά και ξεχωριστά τους στοιχεία» (ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Π.Ι., 2002:414, 421). Ως προς αυτόν τον στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος, πρέπει να σημειωθεί πως τα ερευνητικά συμπεράσματα των ερευνών υποδεικνύουν πως οι μαθητές του Δημοτικού Σχολείου θα είναι περισσότερο δεκτικοί. Αντίθετα, οι μαθητές που θα έρθουν για πρώτη φορά σε επαφή με «μια ποικιλία ειδών μουσικής» στις σχολικές τάξεις του Γυμνασίου, είναι πολύ πιθανόν πως θα αντιδράσουν αρνητικά στις ακροάσεις.

Σε αντίθεση με τα παιδιά, οι έφηβοι δείχνουν να προτιμούν αποκλειστικά τα είδη μουσικής που απευθύνονται σε νεανικό ακροατήριο. Ταυτόχρονα, εκδηλώνουν αρνητική στάση προς είδη μουσικής που απευθύνονται σε ενήλικες ακροατές. Το γεγονός αυτό υποστηρίζει την υπόθεση πως στην εφηβεία οι μουσικές προτιμήσεις επηρεάζονται έντονα από τις ομάδες συνομηλίκων. Ωστόσο, και οι δύο έρευνες έδειξαν άμεση σχέση της μουσικής εκπαίδευσης με τις μουσικές προτιμήσεις των εφήβων. Τόσο στην πρώτη, όσο και στη δεύτερη έρευνα, οι έφηβοι με εκπαίδευση σε κάποιο μουσικό όργανο της «κλασικής» παράδοσης έδειξαν μεγαλύτερη προτίμηση στην «κλασική» μουσική σε σχέση με συνομηλίκους τους που παρακολουθούσαν μαθήματα Μουσικής μόνον στο σχολείο τους. Το ίδιο ίσχυσε και για την περίπτωση της «ελληνικής παραδοσιακής» μουσικής, όπως έδειξε η δεύτερη έρευνα: οι μαθητές του Μουσικού Σχολείου που εκπαιδεύονταν στην «ελληνική παραδοσιακή» μουσική, εκδήλωσαν αρέσκεια γι' αυτό το είδος. Αντίθετα, οι συνομηλικοί τους που παρακολουθούν μαθήματα Μουσικής στο Γυμνάσιο, εκδήλωσαν απαρέσκεια για την «ελληνική παραδοσιακή» μουσική.

Τα ερευνητικά συμπεράσματα που αφορούν τη σχέση της μουσικής εκπαίδευσης με τις μουσικές προτιμήσεις των εφήβων οδηγούν σε δύο, τουλάχιστον, σημαντικές διαπιστώσεις. Καταρχήν, φαίνεται ότι η Μουσική του σχολείου δεν αντισταθμίζει τους ψυχολογικούς, πολιτισμικούς και κοινωνικούς επηρεασμούς που δέχονται οι έφηβοι. Αντίθετα, η συστηματική, εκτεταμένη και σε πολλές παραδόσεις μουσική εκπαίδευση που παρακολουθούν οι μαθητές του Μουσικού Σχολείου, δημιουργεί θετική στάση προς αυτές τις παραδόσεις.

Η διαπίστωση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική για όσους ασχολούνται με την αναμόρφωση και την εφαρμογή των προγραμμάτων σπουδών: η προσέγγιση διαφορετικών μουσικών πολιτισμών μέσα από μουσική πράξη φαίνεται πως διευρύνει τα μουσικά ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις των εφήβων. Και στις δύο έρευνες, διαπιστώθηκε πως η συστηματική μουσική εκπαίδευση στην «κλασική» και στην «ελληνική παραδοσιακή» μουσική (είτε εκτός σχολείου είτε στο Μουσικό Σχολείο) συνέβαλε στην αύξηση της αρέσκειας γι αυτά τα μουσικά είδη. Σ' αυτό

το πνεύμα, και όσον αφορά το περιεχόμενο των νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων, είναι σημαντικό το γεγονός ότι στα νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για το μάθημα της Μουσικής προτείνονται, εκτός από δραστηριότητες ακρόασης, και δραστηριότητες μουσικής εκτέλεσης και δημιουργίας. Υπό το φως των θεωρητικών υποθέσεων και των ερευνητικών δεδομένων που παρουσιάστηκαν εδώ, είναι πολύ πιθανόν πως η ακρόαση «μιας ποικιλίας ειδών μουσικής από διάφορα στυλ και κουλτούρες του παρελθόντος και του παρόντος» αν συνδυαστεί με μουσική πράξη (οργανική εκτέλεση και δημιουργία) θα προκαλέσει το ενδιαφέρον και τη θετική ανταπόκριση των μαθητών.

Στην παρούσα εργασία, εκτός από τον παράγοντα της συστηματικής μουσικής εκπαίδευσης, υπογραμμίστηκε και ο ρόλος της εξοικείωσης, μέσω της μακρόχρονης επαφής, με ένα μουσικό είδος στη διαμόρφωση θετικής ανταπόκρισης προς αυτό. Με βάση τις διαπιστώσεις που εκφράστηκαν εδώ, φαίνεται πως αν η επαφή των μαθητών με μια ποικιλία μουσικών ειδών αρχίσει από το Δημοτικό Σχολείο, τότε στο Γυμνάσιο οι εξοικειωμένοι, πλέον, μ' αυτά τα μουσικά είδη μαθητές θα δείξουν, πιθανόν, μεγαλύτερη ανεκτικότητα ή αρέσκεια για αυτά τα είδη απ' ό,τι αν ερχόντουσαν για πρώτη φορά σε «γνωριμία» μαζί τους στις Γυμνασιακές τάξεις. Σε παλαιότερες περιγραφές του περιεχομένου του μαθήματος της Μουσικής στη χώρα μας, στη διδακτέα ύλη της δεύτερης τάξης του Γυμνασίου συμπεριλαμβάνονταν η γνωριμία των μαθητών, για πρώτη φορά, με τη μουσική άλλων ηπείρων όπως της Αφρικής, της Ωκεανίας, κλπ. Υπό το φως των διαπιστώσεων της παρούσας εργασίας, γίνεται προφανές ότι η προσέγγιση αυτή ερχόταν σε αντίθεση με τα ενδιαφέροντα, τις προτιμήσεις και τις «ανοχές» των εφήβων ακροατών.

Εν κατακλείδι, τα συμπεράσματα που διατυπώθηκαν μέχρι στιγμής, σε σχέση με τη διδασκαλία της Μουσικής στην εκπαίδευση, συνιστούν την προσέγγιση πολλών και διαφορετικών μουσικών πολιτισμών από τις μικρές ηλικίες. Ταυτόχρονα, τα αποτελέσματα υποδεικνύουν ότι η προσέγγιση αυτή είναι θεμιτό να περιλαμβάνει όχι μόνον μουσική ακρόαση αλλά και μουσική πράξη. Με την επικείμενη εφαρμογή των νέων αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών για τη Μουσική (ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Π.Ι., 2002), η διαπίστωση αυτή αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα. Ο πλουραλισμός που χαρακτηρίζει τη φιλοσοφία του νέου αναλυτικού προγράμματος, τόσο στις δραστηριότητες μουσικής πράξης, όσο και στην προσέγγιση μουσικών πολιτισμών, αποτελεί μία ενδιαφέρουσα πρόταση για τη σχολική μουσική εκπαίδευση η οποία, αν εφαρμοστεί από τα πρώτα στάδια και βαθμίδες της εκπαίδευσης και συνεχιστεί ως το τέλος των Γυμνασιακών τάξεων, είναι πιθανόν ότι θα οδηγήσει στη διεύρυνση των μουσικών προτιμήσεων των μαθητών.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Α. Σε ξενόγλωσσα βιβλιογραφία

- Abeles, H. F. (1980). Responses to music. Στο D.A. Hodges (ed.), *Handbook of Music Psychology* (σσ. 105-140). Lawrence, Kansas: National Association for Music Therapy.
- Barlett, D. L. (1973). Effect of repeated listenings on structural discrimination and affective response. *Journal of Research in Music Education*, 21, 302-317.
- Baumann, V. H. (1960). Teen-age music preferences. *Journal of Research in Music Education*, 8, 75-84.
- Becker, H. S. (1982). *Art Worlds*. Berkeley: University of California Press.
- Boal-Palheiros, G.M. and Hargreaves, D.J. (2001). Listening to music at home and at school. *British Journal of Music Education*, 18(2), 103-118.
- Bradley, I. L. (1971). Repetition as a factor in the development of musical preferences. *Journal of Research in Music Education*, 19, 295-298.
- Brittin, R. V. (1996). Listeners' preferences for music of other cultures: comparing response modes. *Journal of Research in Music Education*, 44, 328-340.
- Bryson, B. (1996). Anything but heavy metal: Symbolic exclusion and musical dislikes. *American Sociological Review*, 61, 884-899.
- Crowther, R. D. & Durkin, K. (1982). Sex- and age-related differences in the musical behaviour, interests and attitudes towards music of 232 secondary school students. *Educational Studies*, 8 (2), 131-139.
- Crozier, W.R. (1997). Music and social influence. Στο D.J.Hargreaves & A.C.North (eds), *The Social Psychology of Music*, (σσ. 67-83). Oxford: University Press.
- Eisenstein, S. R. (1979). Grade/age levels and the reinforcement value of the collative properties of music. *Journal of Research in Music Education*, 27, 76-86.
- Farnsworth, P. R. (1950). *Musical Taste: Its Measurement and Cultural Nature*. Stanford University Publications, University Series, 2, (1). Stanford, California: University Press.
- Finnäs, L. (1987). Do young people misjudge each others' musical taste?. *Psychology of Music*, 15, 152-166.
- Finnäs, L. (1989a). A comparison between young people's privately and publicly expressed musical preferences. *Psychology of Music*, 17, 132-145.
- Finnäs, L. (1989b). How can musical preferences be modified? A research review. *Council of Research in Music Education Bulletin*, 102, 1-58.
- Fisher, R. L. (1951). Preferences of different age and socioeconomic groups in unstructured musical situations. *Journal of Social Psychology*, 33, 147-52.
- Francès, R. (1967). Communication persuasive et communication esthétique, *Journal de Psychologie*, 4, 415-430.
- Frith, S. (1983). *Sound Effects: Youth, Leisure, and the Politics of Rock*. London: Constable.
- Fung, V. C. (1996). Musicians' and nonmusicians' preferences for world musics:

- relation to musical characteristics and familiarity. *Journal of Research in Music Education*, 44, 60-83.
- Gans, H. J. (1974). *Popular Culture and High Culture: An Analysis and Evaluation of Taste*. New York: Basic Books.
- Geringer, J. M. (1982). Verbal and operant music listening preferences in relationship to age and musical training. *Psychology of Music*, Special Issue, 47-50.
- Geringer, J. M. & McManus, D. (1979). A survey of musical taste in relationship to age and musical training. *College Music Symposium*, 19, 69-76.
- Greer, R. D., Dorow, L. G. & Randall, A. (1974). Music listening preferences of elementary school children. *Journal of Research in Music Education*, 22, 284-291.
- Gregory, D. (1994). Analysis of listening preferences of high school and college musicians. *Journal of Research in Music Education*, 42, 331-342.
- Hargreaves, D. J. (1982). The development of aesthetic reactions to music. *Psychology of Music*, special issue, 51-54.
- Hargreaves, D. J. & Castell, K. C. (1987). Development of liking for familiar and unfamiliar melodies. *Council of Research in Music Education Bulletin*, 91, 65-69.
- Hargreaves, D. J., Comber, C. & Colley, A. (1995). Effects of age, gender, and training on musical preferences of British secondary school students. *Journal of Research in Music Education*, 43, 3, 242-250.
- Hornyak, R. R. (1966). An analysis of student attitudes towards contemporary American music. *Council of Research in Music Education Bulletin*, 8, 1-14.
- LeBlanc, A. (1991, Μάρτιος). Effect of maturation/ageing on music listening preference: A review of the literature. *Αδημοσίευτη παρουσίαση στο National Symposium on Research in Music Behavior*. Cannon Beach, Oregon.
- LeBlanc, A., Colman, J., McCrary, J., Sherril, C. & Malin, S. (1988). Tempo preferences of different age music listeners. *Journal of Research in Music Education*, 36, 156-168.
- LeBlanc, A., Sims, W.L., Malin, & S. Sherrill, C. (1992). Relationship between Humor Perceived in Music and Preferences of Different-Age Listeners. *Journal of Research in Music Education*, 40, (4), 269-282.
- LeBlanc, A., Sims, W.L., Siivola, C. & Obert, C. V. (1996). Music style preferences of different age music listeners. *Journal of Research in Music Education*, 44, 49-59.
- May, W. V. (1985). Musical style preferences and discrimination skills of primary grade school children. *Journal of Research in Music Education*, 33, 7-22.
- Martin, P. J. (1995). *Sounds and Society: Themes in the sociology of Music*. Manchester: University Press.
- Meadows, E. S. (1970). *The Relationship of Music Preference to certain Cultural Determiners*. Unpublished doctoral dissertation, Michigan State University.
- Montgomery, A. P. (1996). Effects of tempo on music preferences in children in elementary and middle school. *Journal of Research in Music Education*, 44, 134-

146.

- North, A. C. & Hargreaves, D. J. (1997). Experimental aesthetics and everyday music listening. Στο *The Social Psychology of Music*, eds. D.J. Hargreaves and A.C. North (σσ. 84-103). Oxford: University Press.
- North, A. C. & Hargreaves D.J. and O'Neil S.A. (2002). Social psychology and music education. Στο R.J.Colwell & C.P.Richardson (eds), *Second Handbook of Research on Music Teaching and Learning*. Oxford: University Press.
- Rogers, V. R. (1957), Children's' Musical Preferences as Related to Grade Level and Other Factors, *Elementary School Journal*, 57, 433-435.
- Tarrant, M., Hargreaves, D.J. & North, A.C. (2001). Social categorization, self-esteem, and the estimated musical preferences of male adolescents. *The Journal of Social Psychology*, 141, 565-581.
- Tarrant, M., North, A.C., Edridge, M.D., Kirk, L.E., Smith, E.A. & Turner, R.E. (2001). Social identity in adolescence. *Journal of Adolescence*, 24, 597-609.
- Taylor, S. (1969). Development of children aged seven to eleven. *Journal of Research in Music Education*, 17, 100-107.
- Valentine, C.W. (1913). The aesthetic appreciation of musical intervals among school children and adults. *British Journal of Psychology*, 6, 190-216.
- White, G. (1977). *Socialisation*. London: Longman.
- Zillmann, D. & Gan, S. (1997). Musical taste in adolescence. Στο D.J. Hargreaves & A.C. North (eds), *The Social Psychology of Music*, (σσ. 161-187). Oxford: University Press

B. Σε ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

- Παπαπαναγιώτου, Ξ. (2004). Εφηβεία, μουσική και εκπαίδευση. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 1, 34-48.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Π.Ι. (2002). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών-Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα.

Η Ξανθούλα Παπαπαναγιώτου (M.A., PhD, University of London, Institute of Education) έχει διδάξει μουσική σε δημόσια Δημοτικά, Γυμνάσια και Λύκεια και στα Μουσικά Σχολεία Παλλήνης και Βόλου. Επί του παρόντος διδάσκει Μουσική Παιδαγωγική στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (ΠΔ 407) και είναι Σχολικός Σύμβουλος καθηγητών μουσικής για τη Βόρεια Ελλάδα. Ανάμεσα στα τρέχοντα ερευνητικά της ενδιαφέροντα συμπεριλαμβάνονται οι μουσικές προτιμήσεις ακροατών διαφορετικών ηλικιών και σε διαφορετικές συνθήκες της καθημερινής ζωής, η σύνθεση-ακρόαση και εκτέλεση στο σχολικό μάθημα μουσικής και η αξιολόγηση της μουσικής μάθησης και διδασκαλίας.

Greek students' musical preferences in relation to age and musical training

Xanthoula Papapanagiotou

This paper reports on two studies that were carried out in Greece and aimed at investigating Greek students' musical preferences and their relationship to age and musical training. In the first study, 1061 students aged 6-7, 12-13 and 18-19 years gave questionnaire information and participated in a listening test during which they rated excerpts of 8 musical styles on a five-point Likert-type scale. The second study aimed at further investigating the relationship between musical preferences and training. Participants were 120 students equally distributed in three groups: 11 year old primary, 15 old year secondary and 15 year old music school. Students rated the stylistic «labels» of «pop», «classical» and «Greek traditional» music on a five-point Likert-type scale. Statistical analyses in both studies indicated a strong relationship between preferences, age and musical training. It was found that children respond more favourably to all styles of music than older students. Adolescents show strong preferences towards musical styles associated with young audiences. Young adults' musical preferences are more diverse compared to adolescents' and less diverse as compared to childrens' musical preferences. Musical training on an instrument of either «classical» or «Greek traditional» tradition was found to positively influence musical preferences for both traditions. The paper concludes that school music education in Greece should be enriched with musical praxis in diverse musical traditions.

Keywords: musical preferences, music education, socialisation

Xanthoula Papapanagiotou (M.A., PhD, University of London, Institute of Education) has taught music in primary, secondary and music secondary schools in Greece. She is currently lecturing on Music Education at the University of Thessaly, Greece, at the Department of Primary Education. Since March 2003 she is serving at the post of music teachers' advisor for Northern Greece. Among her current research interests are: the musical preferences of different age listeners in everyday life situations, composing-listening-performing in the school music lesson, and the assessment of music teaching and learning.

e-mail: papapa@uth.gr